

26/7

SORG I BITTERHET

DEN MEST BERÖMDA av Sydafrikas äldre författare, Sarah Gertrude Millin, har skrivit en självbiografi, *The Measure of My Days* (Faber and Faber, 21 shilling), som blivit hennes kanske mest intensivt fängslande arbete. Delvis beror detta på att hon har haft ett intressant liv, i arbete, resor och umgänge med ryktbara och betydande människor. Bland dem som skymtar eller porträtteras i boken är D. H. Lawrence, Arnold Bennett, Galsworthy, Dreiser, Churchill och Weizmann. Hon skildrar besök i England, USA och det unga Israel, beskriver sin vända inför nazism och antisemitism — själv tillhör hon en judisk familj — och sina blandade och skiftande reaktioner inför rasförtrycket i hemlandet. Hon var nära vän till och har skrivit en bok om general Smuts, utanför Sydafrika något av världssamvete, som sydafrikansk politiker en nästan lika obevaklig försvarare av de vitas värde som Malan. Hon kände också väl den unge Jan Hofmeyr, Smuts närmaste man, den ende politiske ledare av format som medvetet och systematiskt sökt böja av utvecklingen mot tolerans och strävan till likställighet.

Men först och främst handlar boken om Sarah Millin själv, om hennes två stora upplevelser, sömnlösheten och sorgen över att mannen, domaren Philip Millin, dog för tre år sedan. Det underliga är att dessa båda ting på något sätt flätas ihop till en enhet. Den febrila, upprepande, jagade stilen blir ett uttryck både för den ständiga plågan att inte kunna sova och den malande bitterheten över att mannen, trots rikedom och de många yttre upplevelserna den enda riktigt värdefulla egendomen, är borta. Det finns knappast något av glädje, befrielse, av "trots allt" över denna bok. Mrs Millin saknar inte bara all förmåga att finna tröst i religiösa eller kvasireligiösa spekulationer, hon har inte ens den tillgivenhet eller

Sarah Gertrude Millin.

hjälpsamhet mot andra människor, den känsla för naturen och livet i största allmänhet som kunde ge lättnad, vila eller distraktion. Hon sörjer och skriver i besatthet; efter någon timmes sömn vaknar hon uttröttad, med värkande kropp, och tar pennen för att åtminstone kunna göra en sysselsättning av sin förtvivlan. Man skulle tycka att denna presentation måste föra med sig avspänning, belåtenhet över själva arbetet, ja, att sorgens omvandling till konst skulle befria henne, ge något av segrande överlägsenhet och lycka. Och så måste det kanske vara. Men man märker det inte: mera naket, direkt, tröstlöst kan inte olyckan presenteras.

Det är lätt att växla perspektiv inför detta skådespel, att se det fullt eller att se det vackert. Ibland är det förhärskande intrycket en olidlig egocentricitet, ett sjukdomstillstånd framkallat av outhärdlig trötthet. Om makarnas samliv får man veta rätt litet; misstanken ligger nära att denna rastlösa och plågade kvinna hetsade och plågade även sin man och att hon inte vågar erkänna detta inför sig själv. Sorgen är i själva verket främst en oavslutad irritation. Varför vilade sig inte Phil i stället för att ar-

beta under påsken, hur kunde dr X ge en så felaktig diagnos på det första hjärtanfallet; varför tvang jag inte Phil att vara hemma den dag då han skulle hålla tal i domstolen och dog av ansträngningen? Mrs Millin påminner ständigt om den vanliga typ av föräldrar, makar och vänner som inför en sjukdom rasar över det slarv — verkligt eller förment — som lett till sjukdomen och grålar på den sjuke i stället för att trösta honom. Vid andra tillfällen kan torftigheten, ödsligheten i denna sorg verka äcklig, som då man ömkar och föraktar de gamla kvinnor som gör en hund till medelpunkten i sin värld. Att Mrs Millin i sin olycka inte är någon vänlig och generös människa har fru Björkman-Goldschmidt övertygande visat i sin framställning av ett besök hos författarinnan, och i "The Measure of My Days" finns knappast ett ord av värme och medkänsla mot enskilda människor.

Ändå blir det väsentliga, tycks det mig, koncentrationen och lidelsen. Man läser i iver detta ältande, dessa upprepningar, därför att allt upp bärs av en äkta och våldsamt känsla. Det är just bristen på garnityr, tröstegrunder, mildrande minnesbilder och förhoppningar, intresse för den värld som ändå finns kvar som gör boken ovanlig och på ett egenartat sätt gripande. "Mina ögon värker. De vattnar sig och jag kan inte fixera blicken. Min gom och mina tänder värker. Mitt huvud känns som en boll av smärta på toppen av min trötta, friska kropp. Jag vet inte hur jag skall kunna fortsätta att skriva. Men jag vet inte heller hur jag skall kunna låta bli att skriva. Detta skrivande som jag började till Phils minne är nu allt vad jag har i livet." Denna bittra och ensamma förtvivlan, med självviskhet, människohat och retlighet som följer, är väl sorgen då den är äkta och total. Mrs Millin är kanske den enda skildrare av sorgen som inte gjort den romantisk.

HERBERT TINGSTEN